

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע בלק תשפ"א

ויחל העם – מה בדיוק התחיל?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הזמנתו של בלעם בידי בלק, שהתחילה בקול תרועה רמה של הבטחות וציפיות, מסתיימת בפרידה שמשמעותה כישלון של המוזמן לספק את הזמנתו של המזמין: "ויקם בלעם וילך וישב למקמו וגם בלק הלך לדרך"ו (במדבר כ"ד כה). הפרשיה הבאה עוסקת לכאורה בעניין אחר: "וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות אל פנות מואב" (שם כ"ה א). חז"ל קשרו בין הפרשיות והסבירו כי המעשה הנורא בשיטים, הוא יישום עצתו השפלה של בלעם, שניסה לפגע בעם ישראל ע"י פיתוי משחית (עיינו סנהדרין דף קו ע"א).

נשאלת השאלה: מה פשר הביטוי ויחל?

אונקלוס על אתר מתרגם בפשטות מלשון התחלה. אבל קשה להבין דבריו, כיוון שלכאורה לא מובן, מה מוסיף הביטוי להבנת העניין? והיה אפשר לוותר עליו. נחפש את שורשו ומשמעותו במקומות אחרים. ההופעה הראשונה של ביטוי זה נמצאת בפרשית בראשית, במה שמכונה פרק ד', שגם על פי חכמי המסורה, מסומן כפרשיה בפני עצמה. הפרק מתחיל ומסתיים, לכאורה, באותו עניין: "והקדם ידע את תהו אשתו... וידע אדם עוד את אשתו... אז הוחל לקרא בשם יקנק" (ד' א, כה-כו).

חז"ל במקום ובעקבותיהם רש"י, הסבירו כביקורת נוקבת: "זה דור אנוש שהחלו לכפור" (פסיקתא זוטרותא, בראשית פ' ד ס"י כו). גם הרמב"ם הלך בכיוון זה: "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה...". (הלכות ע"ז פ"א ה"א). לדעתם, הביטוי הוחל משמעותו מלשון חול, כלומר הפכו את הקודש לחול. פירוש זה איננו מסביר את הקשר לפתיחה ולסגירה של הפרשיה, העוסקים בקשר של בינו לבינה.

הפעם הבאה שבה התורה נוקטת בלשון זו, מופיע בסוף פרשת בראשית: "ויהי פי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם: ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו" (ו' א – ב). גם כאן אונקלוס מתרגם מלשון התחלה, ושוב קשה: מה פרט זה מוסיף? לעיל כבר ציינו כי הפתיחה והסגירה במקור הקודם, רומזים לקשר של איש ואשה, כאן הדברים מפורשים.

הרד"ק במקום עומד על כך: "ובנות ילדו להם - אין צורך לומר זה כי אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא היה הספור הזה על הבנות לפי שטעו אחריהם והן גרמו השחתת הארץ". לכן אין זה פלא שחז"ל דרשו "מכל אשר בחרו, אלו נשי אנשים" (בראשית רבה פרשת בראשית פרשה כו סימן ה).

המקור הבא שבו נזכר ביטוי זה, עוסק בקלקולו של נח: "ויחל נח איש האדמה וישע פרום: וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה" (ט' כ – כא). גם כאן ברור שמדובר על השחתה בתחום של עריות. נעיר כי הביטוי ויתגל, הוא המילה המנחה בפרשיות העוסקות בתחום זה (מילה זו מופיעה 15 פעם בפרשת העריות, בסוף פרשת אחרי מות ויקרא י"ח).

עתה, נחזור לפרשיה בה פתחנו את דברינו, הפותחת בפסוק: "וישב ישראל בשיטים ויחל העם לזנות אל פנות מואב". בעלי התוס' הסבירו: "נעשו חולין לזנות בעצתו של בלעם ולפי שהשיאם עצה בהשחתה של זנות" (הדר זקנים, שם), כך גם רבנו בחיי: "ויחל העם. עשה קדושתו חול, כלשון: "ויחל נח", שהרי הגדור מעריות נקרא קדוש והזונה היפך ממנו" (שם). בכור שור הביא ראייה נוספת: "כי כל המזנה מתחלל. וכן "ובת איש כהן כי תחל לזנות" (שם). לפי זה ויחל הוא מלשון חילול, כלומר חילול הקדושה. פירוש זה מתיישב היטב בכל המקורות שציינו וחורז אותם יחדיו. ה- ויחל איננו התחלה אלא הוא המטרה, לבטל את קדושתם של ישראל. בלעם, שטבע את מטבע הלשון: "מה טובו אהליך יעקב", שמגדיר את עם ישראל כעם קדוש, ניסה באמצעות העצה שנתן לבלק, קודם עזיבתו, לבטל את ייחודו של עם ישראל דווקא בתחום זה. בית יהודי – משפחה יהודית הם בסיס להשכנת שכינה – "זכו שכינה עמהם".

ביום ראשון יחלו שלשת השבועות, בהם אנו מציינים את ימי חורבן המקדש, שבם נהגו ישראל קדושים שלא להתחתן. נתפלל כי גם ימים אלה יהפכו, כהבטחת הנביא, לימי שמחה וששון, שיבנו בהם בתים רבים שעליהם תשרה השכינה, וישמע בהם קול חתן וקול כלה, הבונים ביתם בקדושה ובטהרה.

לע"נ חברי הנהלת 'ארץ חמדה'

לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב י' בתמו תשע"ד	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ מר משה וסרצוג ז"ל כ' בתשרי תשפ"א	לע"נ מר שמואל וגב' אסתר שמש ז"ל י"ז בסיוון / כ' באב
לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל ח' באייר תשע"ו	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	לע"נ הרב אשר וסוזן וסרטיל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
לע"נ מרים שטרן ע"ה נלב"ע ה' באב תשע"ט	לע"נ יצחק טרשנסקי ז"ל כ"ח באדר תשפ"א	לע"נ מרת גיטה ור' אברהם קליין ז"ל ד' באב / י"ח באייר	לע"נ נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה
לע"נ הרב שמואל כהן ז"ל נלב"ע בשבט תשפ"א	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ יחזקאל וחנה צדיק ע"ה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

נזקי רעש בשל שיפוץ

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / חשוון תשע"ג / תיק מספר 72095

דיינים: הרב דניאל מן, הרב סיני לוי, הרב אריה כ"ץ

המקרה בקצרה: התובע והנתבע הם שכנים בבית משותף, התובע השכיר את דירתו לשוכרים שאחד מהם רופא. הנתבע שיפץ את דירתו במשך כשמונה חודשים. עקב השיפוצים והרעש שהם גרמו התלוננו השוכרים של הנתבע על הרעש, ובכלל זה, השוכרת שעובדת מהבית, והשוכר שהוא רופא התלונן שאינו יכול לנוח לאחר שעבד במשמרת לילה. התובע הפחית לשוכרים 6,750 ₪ מדמי השכירות בגלל הרעש ונתן להם הנחה נוספת בסך 600 ₪. התובע מבקש שהנתבע ישלם לו את מה שהתובע הפסיד מדמי השכירות בגלל הרעש.

הנתבע טען שאכן היה רעש ובכל זאת הוא פטור. לדבריו, מי שגר בבית משותף יודע שיהיו שיפוצים מדי פעם, ועל דעת זה הוא מתגורר בבניין. בנוסף הוא טען שהתובע נתן את ההנחה לשוכרים על דעת עצמו והנתבע אינו אחראי לכך. כמו כן, הנתבע ביצע כמה עבודות למען הבית המשותף בשווי כמה אלפי שקלים.

פסק הדין: הנתבע ישלם לתובע 2,500 ₪.

נימוקים בקצרה:

1. האם היה על התובע להפחית את שכר הדירה לשוכרים שלו

השיפוצים שהתקיימו, גרמו לרעש ולכלוך. אין חולק שהעבודה התקיימה בשעות הרגילות, אולם השוכרים שעובדים מהבית, או זקוקים למנוחה בבית, לא זכו לשעות השקט אותם הם היו צריכים.

לאחר עיון בפרטי המקרה, בית הדין סבר שהתובע היה צריך לפצות את השוכרים בהפחתת דמי השכירות. משום שהשוכרים קיבלו דירה שאיכות החיים בה היתה נמוכה ממה שהם והמשכיר ציפו שתהיה. ניתן לראות ביטוי לזה בכך שהשוכרים הבאים קיבלו הנחה בדמי השכירות.

אמנם בשולחן ערוך (ח"מ ש"ב, יז) נפסק שזק שנגרם לדירה שכורה בזמן השכירות אינו מהווה הצדקה להפחתת התשלומים. אולם, בפסק דין ארץ חמדה גזית תיק 70068, בית הדין הראה שדבר זה אינו מוסכם להלכה. בכל מקרה במידה והנזק היה כבר בזמן שהשוכר שכר את הדירה, על המשכיר לפצות את השוכר מדין מקח טעות או אונאה. במקרה זה השיפוץ החל לאחר הארכת השכירות, אבל עוד קודם הארכת השכירות היה ידוע שיתבצע שיפוץ, אם כי לא היתה ידועה חומרת הפגיעה באיכות החיים, לכן נראה שיש להגדיר את הסכם השכירות כמקח טעות, ולכן היה על התובע להפחית את דמי השכירות.

2. דין אונאת ממון בשכירות בית שיש בו בעיות

לכאורה היה מקום לדון האם חל על הסכם השכירות דין אונאת ממון, שפירושו שכאשר יש פער של יותר משישית בין מחיר העסקה למחיר השוק – העסקה בטלה. אלא שהלכה פסוקה היא שאין אונאת ממון בקרקעות, ובכלל זה גם בשכירות קרקע (שולחן ערוך ח"מ רכז, לה).

למרות זאת, כיון שהסמ"ע (שם ס"ק נא) כתב שאף שאין דין אונאה, הרי יש איסור להונות את חברו בדמי הקרקע. כפי שכתב הרמב"ן על התורה (ויקרא כה, יד, הובא בפתחי תשובה סימן רכז, ס"ק כא) לכן צדק התובע שרצה להחזיר חלק מתשלום השכירות לשוכרים, על מנת שלא לעבור על איסור אונאה, וכדי לצאת ידי שמים (פתחי חושן אונאה י, הערה ו).

3. אחריות הנתבע לנזקי התובע

הנתבע טען שהוא אינו אחראי להפסד של התובע משתי סיבות: א. מי שמתגורר בבית משותף עושה זאת על דעת זה שיתכן ויהיו שיפוצים ורעש. ב. התובע היה רשאי להתנגד לשיפוץ, והוא לא עשה זאת.

בית הדין קיבל את טענת התובע וקבע כי השיפוץ נעשה כדין והתובע ידע עליו ושתק, ולכן לכאורה מחל על קיומו ועל הנזק שגרם לו. כפי שכתב בשולחן ערוך (ח"מ קנה, לה) שאדם שלא מחה על שימוש ששכנו עשה בתוך חצירו וגרם לנזק אצלו – מחל על כך. אמנם היה מקום לומר שכיון שמדובר כאן בנזקי רעש, הרי בדבר כזה אדם לא מוחל אף פעם (שם, לו). אלא שמדובר כאן על רעש זמני, ולא קבוע, ולכן רעש כזה אינו נחשב לרעש שאין לו חזקה (שם), ושתיקה אכן מהווה מחילה.

4. חיוב מכוח פשרה

בית הדין סבר שבמקרה זה כיון שהתובע ניזוק עקב מעשיו של הנתבע, יש עליו חובה לצאת ידי שמים. אמנם, התובע אכן נהג כך כאשר פיצה את כל דיירי הבניין והחליף את תיבות הדואר. אך לדעת בית הדין עליו לפצות יותר את התובע שנפגע יותר ממעשיו. לכן, במסגרת הסמכות להכריע בדרך של פשרה, בית הדין חייב את הנתבע בכשליש מהנזק שנגרם לתובע, סך הכל 2,500 ₪.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי				

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

קבורת רחל והמלוכה בישראל

בספר שמואל מסופר על מסלול שעבר שאול בעת שנמשח למלך על ישראל. שאול יצא במצוות אביו לחפש אחר אתונות שאבדו, ובתחילה חיפש אותן באזור הר אפריים, וכשלא מצא אותן הוא קיבל את עצת נערו לבוא ולשאול את שמואל הנביא היכן האתונות, ומסופר (שמואל א' יא-ט):

"וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פֶּךְ הַשֶּׁמֶן וַיִּצַק עַל רֵאשׁוֹ וַיִּשְׁקְהוּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא כִּי מִשְׁחָךְ דָּ' עַל נַחֲלָתוֹ לְנִגִּיד: בְּלִכְתָּךְ הַיּוֹם מֵעַמְדֵי וּמִצְאָת שְׁנֵי אַנְשִׁים עִם קְבֻרַת רַחֵל בְּגִבּוֹל בְּנִימִן בְּצִלְצַח וְאָמְרוּ אֵלָיךְ נִמְצְאוּ הָאֵתָנוֹת אֲשֶׁר הִלְכָתְ לְבַקֵּשׁ וְהִנֵּה נָטַשׁ אָבִיךָ אֶת דְּבָרֵי הָאֵתָנוֹת וְדָאָג לָכֶם לֵאמֹר מָה אַעֲשֶׂה לְבָנִי: וְחִלְפֹת מִשָּׁם וְהִלָּאָה וּבָאת עַד אֵלּוֹן תְּבוֹר וּמִצְאוּךָ שָׁם שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים עֲלִים אֵל הָאֵל-לְהִים בֵּית אֵל אֶחָד נִשְׂא שְׁלֹשָׁה גְדִיִּים וְאֶחָד נִשְׂא שְׁלֹשֶׁת כְּפֹרוֹת לֶחֶם וְאֶחָד נִשְׂא גִבַל יִין: וְשָׂאֵלוּ לָךְ לְשָׁלוֹם וְנָתַנוּ לָךְ שְׁתֵּי לֶחֶם וְלִקְחָת מִיָּדָם:

מדברי שמואל משמע לכאורה שקבר רחל נמצא בגבול של שבט בנימין, והדבר קשה משום שבספר בראשית משמע שקבר רחל נמצא סמוך לבית לחם (שבנחלת שבט יהודה). ובענין זה מובא בילקוט שמעוני (רמז קט בתוספת הסבר):

"...וכי היכן מצינו שנקברה רחל בצלצח והלא בגבול יהודה נקברה שנאמר 'וַתָּמָת רַחֵל וַתִּקָּבֶר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם' אמר לו (שמואל לשאול) עכשיו שאני עמך המה על קבורת רחל, אתה הולך והם באים, אתה מוצא אותם בגבול בנימין בצלצח."

כלומר, שמואל אמר לשאול ששני אנשים השוהים כעת בקבר רחל הולכים משם צפונה, והוא ילך ויפגשם בגבול בנימין בצלצח. ויש לברר: מדוע חשוב לומר שהאנשים האלו מצויים כעת בקבר רחל, ושהם יודעים שאביו מצא את האתונות והוא דואג לשאול. ומה פשר האותות הנוספים.

נראה שהמענה לשאלות טמון בדברי רבי עקיבא שבהמשך המדרש, שם אומר רבי עקיבא שמשמעות השם "צִלְצַח" היא "צח צל של זקן" וּמְלָכִים מְחֻלְצֵיךָ יִצְאוּ... רבי עקיבא פירש שהכוונה לשעה היסטורית, שבאותה השעה יתבהר ויבהיק ה"צל" של ה"זקן" - יעקב אבינו - שהתברך בבית אל בברכה: "וּמְלָכִים מְחֻלְצֵיךָ יִצְאוּ". הבנת משמעות ה"צל" של יעקב אבינו תבאר מדוע מזכיר שמואל את קבורת רחל ואת בית אל ותברר פרטים נוספים בענין האותות שנתן שמואל לשאול.

הצל של יעקב אבינו

כדי להעמיק במשמעות הצל של יעקב אבינו, יש להבין מדוע התעכב יעקב בחזרתו להוריו שבחברון. לכאורה היינו מצפים שבחזרתו לארץ הוא יגיע בהקדם אל יצחק ורבקה שהיו בחברון והתגעגעו אליו. אלא שבדרכו להוריו הוא קנה בשכם שבער אפריים חלקת שדה, והרי הקניה מראה על תכנית להשתקעות לפרק זמן. מדוע השתהה יעקב? במאמר הקודם "[אתונות שאול](#)" [והצל של יעקב](#)" התבאר שכאשר יעקב הגיע לשכם הוא ראה שם צל רוחני שמעכב את האפשרות להעמדת מלך ראוי לעם ישראל. הוא חש שיש באזור שכם והר אפריים רוח של מרדנות שעלולה לפעפע בעתיד בקרב בניו, רוח של משיכה אל החומר והחומרנות. הוא חש שצריך להכניע תחת הקדושה את האזור הזה שהיה בשליטת נשיא שנקרא "חמור החוי נשיא הארץ", וכך יסתייע בידו שבעתיד יצא מבניו מלך שימלוך על החומריות. וכפי שהנביא זכריה מתאר את המלך שישראל מצפים לבואו: "גִּילִי מְאֹד בֵּית צִיּוֹן הֲרִיעִי בֵּית יְרוּשָׁלַם הִנֵּה מִלְכָּךְ יָבֹא לָךְ צִדִיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא עֲנִי וְלִכְבֹּשׁ עַל חֲמוֹר וְעַל עִיר בֶּן אֶתְנֹת: ", ומהר"ל מפראג ועוד מסבירים את המושג "רוכב על חמור" במובן של שליטה על החומריות.

יעקב חש פיקוח נפש רוחני שמצדיק התעכבות באזור שכם כדי להשתדל בהסרת ה"צל" הזה, וכדי שיהיה מלך אחד לכלל ישראל. ומתחילה תכנן יעקב לקרב את אנשי האזור אל התורה בדרכי נועם, אך לבסוף שמעון ולוי גררו את משפחת יעקב להכניע את חמור ומשפחתו בדרך של מלחמה, ודי הורה ליעקב לעזוב את האזור ולהגיע לבית אל. ולכן הביא ד' לכך שלאחר דורות רבים שאול ילך לחפש את ה"אתונות" באזור הר אפריים כדי שזכויות התפילות שהתפלל יעקב אבינו באותו אזור, וכן זכויות המלחמות שעשו שם בני יעקב כדי להכניע תחת הקדושה את כוחות "חמור", כל אלו יצטרפו לכוח רוחני שיחזק את שאול בעלותו למלוכה.

בנוסף לכוח הרוחני שהותיר יעקב בהר אפריים, הותיר יעקב כוחות רוחניים נוספים בבית אל ובמקום קבורת רחל שגם הם נועדו לסייע בהקמת מלך על ישראל, ולכן מקומות אלו מזכרים במסלול שמתאר שמואל בפני שאול. וכפי שיתבאר לקמן.

הברכה שקיבל יעקב בבית אל

לאחר מאורעות שכם ד' הורה ליעקב לעלות לבית אל ולשבת שם. ובהיותו בבית אל התגלה אליו ד' (בראשית לה יא, יא): "וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרָה וְרִבְהָ גוֹי וַיִּקְהַל גּוֹיִם וַיְהִי מִמֶּנּוּ וּמְלָכִים מְחֻלְצֵיךָ יִצְאוּ". בבית אל התברך יעקב שיצא מזרעו מלך שמסוגל לאחד את העם תחתיו. ומשם נסע יעקב ובדרך מתה רחל ונקברה: (בראשית כ, טז-כ)

"וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבָרַת הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וּתְלֹד רַחֵל וַתִּקַּשׁ בְּלִדְתָּהּ: ... וַתָּמָת רַחֵל וַתִּקָּבֶר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם: וַיִּצַב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל קְבֻרַתָּהּ הוּא מִצְבַּת קְבֻרַת רַחֵל עַד הַיּוֹם:"

הכתוב מציין שאֶפְרָתָה היא בֵּית לָחֶם, לכאורה נראה שהדבר נועד לדורות מאוחרים שיכירו את המקום רק בשם בֵּית לָחֶם. אלא שיש לכך טעם נוסף, שהרי כך אומר גם יעקב ליוסף (בראשית מח, ג-ז):

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נְרָאָה אֵלֵי בְלוֹז בְּאָרֶץ כְּנָעַן וַיִּבְרָךְ אֹתִי: וַיֹּאמֶר אֵלֵי הֲנִי מִפְּרֹךְ וְהִרְבִּיתִךְ וְנָתַתִּיךָ לְקָהֵל

עַמִּים... וְעַתָּה שְׁנֵי בְנֵיךְ הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאָרֶץ מִצְרַיִם עַד בְּאֵי אֵלֶיךָ מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וַיְהִי לִי: ...

וְאֲנִי בְּבֹאֵי מִפְּדֵן מְתֵה עָלֵי רַחֵל בְּאָרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבָרַת אֶרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם:"

יוסף ידע היכן קבורה אמו. מדוע אומר יעקב ליוסף שאפרת היא בית לחם? צריך להבין שמטרת יעקב אינה הסבר היכן המקום, אלא מטרה אחרת. יעקב מרמז ליוסף שהוא הבין מההוראה שקיבל - "פְּרָה וְרִבְהָ" - שעליו לפרות במשמעות של הגדלת מספר ילדיו, ושעליו "לרבות" את צאצאיו מלשון חשיבות ותהילה כמו בכתוב (דברים כו, יט): "וּלְתַתָּךְ עֲלִיוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲשֶׂה לְתִהְלָה...". שמתורגם בתרגום יונתן: "וּלְמַנְאָה יִתְכוֹן רַמְיִן וְגִיּוֹתֵינִן עַל כָּל עַמְמֵיךָ דְּעָבַד לְרְבוּ...". יעקב הבין שהברכה "וְרִבְהָ"

משמעותה הולדת מישהו שיש לו "תהלה" ("רבו"). ובמשמעות זו כלולה גם הולדת נשמת "מלך" שעניי כל העולם יהיו נשואות אליו. יעקב חיפש מקום מתאים להשתדל בקיום הוראות אלו, ולכן החליט לנסוע מבית אל למקום שנקרא אפרת, שם שמורה על פרייה. והצטרפה לכך סיבה נוספת שלמקום היה שם נוסף "בית לחם", שם שמסייע לקיום הציווי "וירבה", שמשמעותו הולדת נשמת המלך של ישראל, וכפי שיוסבר להלן.

בית לחם

המובן הפשוט של "לחם" הוא מאכל שמורכב מגרגרי תבואה שנטחנה והורטבה ונדבקה ונילושה לעיסה ונאפתה כגוש אחד. ומצאנו שחז"ל השתמשו בשורש לח"מ במשמעות של חיבור שני דברים לגוף אחד (ויקרא רבה ג,ג): "כאדם שהוא מלחם שתי נסרים ומדביקן זה לזה". גם המילה מלחמה היא מהשורש לח"מ. ונראה שסיבת הדבר היא שכאשר זורעים תבואה ורוצים לקצור אותה ולאכול לחם, פעמים רבות שבאים שבטים נוודים לשדוד אותה, וחקלאים בודדים אינם יכולים להתנגד להם, וצריך להתאחד כדי לגרשם. וכפי שהיה בימי גדעון שהשבטים השודדים אילצו את עם ישראל להתאחד סביב גדעון שהנהיג אותם להילחם בשבטים הנוודים. ואכן באותה מלחמה מסופר שהשומר המדייני חלם שהוא רואה "לחם שעורים מתהפך במחנה". ה"לחם" המתהפך הזה סימל את עם ישראל שהתאחד והולחם לגוף אחד שיצא להילחם בשבטים הנוודים. הצורך בלחם מביא את העם להתאחד ולהיות מולחם לגוף אחד סביב מנהיג ולצאת ולהילחם במלחמה. והשם "בית לחם" נראה ליעקב מתאים לפעול בו כדי להוליד בקרבתו את נשמת המלך שיאחד את עם ישראל כדי להילחם.

אפרתי במשמעות חשוב

צד נדרש זה של חשיבות של הנהגה קיים גם בשם 'אפרתי'. בתחילת ספר שמואל מסופר "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הַרְמָתִים צוֹפִים מֵהַר אֶפְרַיִם וְשָׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶן יִרְחֵם בֶּן אֶלְיָהוּא בֶן תָּחוּ בֶן צוֹף אֶפְרַתִּי". לכאורה לא מובן מה מוסיף לנו הכתוב בכינוי 'אפרתי' שהרי כבר בתחלה כתוב שאלקנה היה מהר אפריים. ומתבקש שהכינוי 'אפרתי' הוא כינוי לאיש חשוב, וכך ביארו שם במדרש ובמפרשים. ובאופן דומה ביארו במדרש את הכתוב (רות א,ב) "אֶפְרַתִּים מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה" ש'אפרתי' משמעותו איש חשוב. דבר שמסייע להולדת נשמת המלך שהוא האיש החשוב שבעם ישראל.

הקבורה בדרך אפרת היא בית לחם

יעקב מרמז אפוא בדבריו ליוסף, מדוע הוא לא העביר לאחר זמן את עצמות רחל אל מערת המכפלה. יעקב ראה ברוח קדשו שבמובן הרוחני רחל עדין קיימת בעולם הזה, והיא ממשיכה עימו בפעילותו בדרך לפריה ורבייה, אלא שכעת היא עושה זאת באמצעות תפילותיה לה'. ולכן מתאים שתהיה קבורה בדרך אפרת הוא בית לחם, כאשר השם אפרת מזכיר "פריה" וכן "חשיבות" ואת תפקיד הוצאת "גוי וקהל גוים" שיעקב צריך להשלים, והשם בית לחם מזכיר את משמעות ה"לחם" שהיא התאחדות לגוף אחד שנלחם תחת מלך, והקבורה ב"דרך" מסייעת לרחל הנמצאת בדרכה שלה - באמצעות תפילותיה - להשלמת תפקידים אלו.

לרחל יש את הכוח הזה יותר משאר האבות והאמהות, מכיוון שהיא לא הגיעה אל המנוחה במערת המכפלה. בבבא מציעא (דף פה, ב) מובא שגם אבותינו הקדושים פועלים בעולם הנשמות, אלא שאליהו צריך להעיר אותם לשם כך. אולם רחל לא הגיעה אל המנוחה הזו, והיא נמצאת איתנו יותר; ויכולה להמשיך ולפעול בעולם הנשמות ביתר קלות¹.

יעקב היה אמור להוליד במעשיו הטובים עוד נשמות גדולות של שבטים, ואכן כך היה. ואמנם הוא הוליד בפועל רק את בנימין; אך הוא "ראה" כבר לנגד עיניו שהתפילות שלו וכן התפילות של נשמת רחל (מקברה שבבית לחם) הולידו נשמות של שבט נוסף. ודבר זה מרמז יעקב ליוסף בעת שברך אותו שהנשמות הגדולות שיעקב ורחל הולידו בתפילותיהם, יתגלו בתוך אפרים ומנשה.

תפילות יעקב ורחל הצליחו להוליד גם את נשמת המלך שעתיד למלוך על ישראל², אך כדי לקרב את הזמן שנשמה זו תופיע בתוך גוף גשמי היה צורך בתפילות נוספות, ותפילות אלו נעשו על ידי אנשים מישראל בדורות שלאחר יעקב ורחל, וכדלקמן.

האנשים שנמצאים בקבר רחל

במשך הדורות היו אנשים רבים מישראל שהתפללו שתתקרב העת שעם ישראל יקים מתוכו מלך. בזוהר (ויקרא דף עא,א) מבואר שהמתים מתפללים על צרות ישראל, ובמיוחד כאשר האנשים החיים באים להתפלל ליד קבריהם. וכיוון שרחל מתפללת על בני יעקב ועל השגת המלכות לבני יעקב. מתבקש שהיו אנשים צדיקים שהיו באים להתפלל על כך בסמוך לקברה ולהצטרף אליה בתפילותיה. לתפילות יש חלק מכריע בקרוב העת שהמלך יופיע, ולכן שמואל מספר לשאול שהאנשים שמתפללים על כך בקבר רחל יפגשו בו ביום שנמשח למלך על ישראל, וכן שהם צדיקים בעלי רוח הקודש וידעו לומר שהאתונות נמצאו ושאינו דואג לו.

הגדיים הלחם והיין והעליה לבית אל

כאמור, קבוצת האנשים הראשונה שיפגוש שאול מתחברת אל רחל ותפילותיה להשגת המלכות, תפילות אלו הן מתוך כאב וכפי שרחל מתה מתוך כאב ומתוך מיאון להינחם, והאנשים שמתחברים לתפילותיה מתחברים לכאבם של אנשים, ומכוח רוח קודשם הם מספרים לשאול על כאבו של אביו שכבר מצא את האתונות ושהוא דואג לו. ואילו הקבוצה השנייה מתחברת אל יעקב ותפילותיו להשגת המלכות.

לשם כך היא עולה להתפלל בבית אל שם התברך יעקב בברכה "וּמְלָכִים מִחֲלָצִיךָ יֵצְאוּ". וכמו כן הם פועלים באופן שיעקב השתדל להשיג את ברכותיו. בעת שיעקב רצה להתברך מיצחק בברכת השלטון של "וַיַּעֲבֹדְךָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָךְ לְאֲמִים", הוא בא והגיש לאביו בשר גדיים לחם ויין³, ואף האנשים האלו שעולים להתפלל בבית אל מעלים עימם גדיים לחם ויין לשמוח בהם לפני ד' ולהתפלל להשגת מלך על ישראל. גם לתפילות האנשים האלו חלק מכריע בהולדת נשמת המלך, ולכן גם הם נחשבים במידה מסוימת כמו אבותיו של שאול, והוא יפגוש גם בהם ביום שנמשח למלך. גם הם בעלי רוח הקודש והם יודעים מי הוא שאול ואת ייעודו, והם ימסרו לו "לחם" שכן כאמור הלחם מסמל את המלכות שמאחדת את העם להילחם על לחם.

לאחר מכן שאול יפגוש בבני הנביאים שהם מגיעים למדרגת נבואה שהיא גבוהה ממדרגת רוח הקודש, ולהשגת נבואתם הם נעזרים בכלי נגינה. ושאול יתנבא יחד עימם, ויראה בעיני רוחו כיצד הכוחות הרוחניים פועלים בעולם והם אלו שמסייעים לו בהצלחת פעולותיו הגשמיות במלחמות של חרב וקשת. אותות אלו חשובים כדי ששאול ידע מי הם אלו שהעלו אותו למלוכה, וכדי שגם בהיותו מלך הוא יתבטל בפני שמואל הנביא ובפני הנביאים והאנשים הצדיקים שפועלים פעולות רוחניות עבורו. ומשום שאם הוא לא יתבטל בפניהם הוא יאבד את מלכותו.

בסיכום המאמר נמצאנו למדים שיעקב ראה צל שמעיב על האפשרות להולדת נשמת מלך ישראל ולכן התעכב מלבוא מייד לחברון לאביו יצחק. ומסיבה זו הותיר יעקב את רחל בקברה שבבית לחם ולא הביא לאחר זמן את עצמותיה למערת המכפלה,

וזאת כדי שתפעל בתפילותיה משם להסרת הצל. ור' עקיבא מסביר שהשם צלצח מרמז שבהגעת האנשים מקבר רחל אל שאול הוא הצל המעיב שאותו ראה יעקב, והתאפשרה הקמת מלכות בישראל.

- ¹ ההבנה שרחל נותרה במובן מסויים בעולם הזה והיא ממשיכה להתפלל על בניה מוזכרת גם בנבואת ירמיה (לא, יד-טז): "כה אמר ד' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו: כה אמר ד' מנעי קולך מכי ועיניך מדמעה כי יש שֶׁכֶר לַפְעֻלְתֶּךָ נָאם ד' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם: ". כאשר אבדה מלכות מישראל ובני ישראל גלו מארצם, רחל היא זו שמתפללת על חזרת הבנים לארצם ולגבולם, משום שמבחינה רוחנית רחל נשארה בעולם הזה בתפקיד של תפילה על בני יעקב יותר משאר האבות והאמהות. וממסיבה זו הותיר יעקב את עצמותיה בקברה בדרך אפרת היא בית לחם, ומשום שמקום זה מתאים לתפילה להקמת מלכות ישראל. ולכן שומע ירמיהו את קולה בעת שהיא מתפללת על בני יעקב.
- ² הולדת נשמה עוד קודם שהיא נולדת בגוף מרומזת בתרגום יונתן בספר שמות (ו, טז-כה). שם הוא כותב שלוי זה לראות את משה ואהרון, וכן שקתה ראה את פנחס, למרות שהדבר לא יתכן מבחינת סדר הדורות. וכוונת הדברים היא שלוי הוליד במעשיו הטובים את נשמות משה ואהרון, וכן קתה הוליד במעשיו הטובים את נשמת קתה, והם זכו לראות את הנשמות שהם הולידו עוד קודם שנולדו בגוף. והדברים התבארו ביתר אריכות במאמר "הבנים שאינם נראים".
- ³ "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים... ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה... ונבא לו יין וישת" (בראשית כז ט-כה).

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה
גדעון בן רחל
רבקה רינה בת גרונה נתנה

ניר רפאל בן רחל ברכה
חנן הראל הכהן בן דרורה
מאירה בת אסתר
חוה ראנלה בת פיילא
בתוך שאר חולי עם ישראל

ישראל בן רבקה
אריה יצחק בן גאולה מרים
נטע בת מלכה
אילנה בת עליה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Malemo, Sweden

מלמו, שבדיה

כסלו, ה'תשנ"ח

הפעלת מערכת קידוד אלקטרונית בכניסה לבית פרטי בשבת

שאלה

חבר מהקהילה עבר לדירה עם דלת כניסה מקודדת - יש להקליד מספר על מפתח אלקטרוני בכדי להיכנס לדירה. איזה פתרון ניתן להציע לחבר בשבת, היות ושאר דיירי הבית אינם מוכנים לנטרל את המפתח האלקטרוני, מאחר והעניין פוגע בביטחונם.

תשובה

אסור להשתמש במיתקן מסוג זה בשבת, אך ניתן להחליף מיתקן אלקטרוני זה¹ במיתקן מכני שנראה כמוהו. הוא מצוי בבתיים רבים בארה"ב וניתן להזמינו משם.

קיימת אפשרות נוספת, והיא להתקין שעון-שבת מיוחד שיפעיל את המיתקן בשעות מסוימות שיהיו ידועות רק ליהודים הגרים בבניין ולאורחיהם המוזמנים², ואז ניתן לשכנע את השכנים שאין זה מסכן את ביטחונם.

¹ עיין שו"ת "במראה הבזק" (חלק א תשובות כח, כט, א ול 5 בהוצאה ראשונה).
² ידוע לנו על מערכות כאלה הפועלות באירופה במקומות שונים.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן